

Yhteisöllisyys poronhoidon muutoksen voimavarana

Pirjo Oinas

Artikkelissa tarkastellaan poronhoidon sopeutumista ympäröivän yhteiskunnan muutoksiin poronhoitoon kiinteästi kytkeytyvän yhteisöllisyyden näkökulmasta. Tarkastelussa keskeistä on yhteisöllisyys muutoksen voimavarana ja siten poronhoidon resilienssin ydintekijänä. Artikkelin aineisto kerättiin haastatteleamalla poronhoitoa harjoittavia perheitä sekä yksittäisiä poronhoitajia kahdeksasta eri paliskunnasta. Haastateltavia oli yhteensä 43, joista naisia oli 20 ja miehiä 23. Haastattelut olivat kehyseltään väljiä, ja haastateltavat saivat vapaasti kertoa näkemyksiään ja kokemuksiaan poronhoidon parissa toimimisestaan. Keskeisinä keskustelunaiheina olivat poroelinkeinon nykyinen tilanne sekä poronhoidon yhteisöllinen luonne. Haastattelujen mukaan poronhoito ja poronhoidon työkäytännöt kiinnittävät poronhoitotyön tekijät ja heidän perheensä usein ylisukupolvisesti vahvan yhteisöllisen toiminnan, elämäntavan ja kulttuurin varaan. Nämä kiinnittymät rakentavat vahvan perustan myös poronhoidon resilienssille ja kyvylle sopeutua ympäristön muutosvaatimuksiin sekä selviytyä muutosten aiheuttamista haasteista.

Asiasanat: poronhoito, yhteisöllisyys, resilienssi, muutos

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.119733>

Poronhoito on monien muiden pohjoisten alueiden elinkeinojen ja kulttuuriin kiinnittyneiden elämäntapojen tavoin ollut jo pitkään sopeutujan roolissa yhteiskunnallisten muutosten pyörteissä. Perustaltaan se on luontoon ja sen kiertokulkuun vahvasti sidoksissa oleva perinteinen luontaiselinkeino, joka on joutunut mukautumaan osaksi raha- ja markkinataloutta sekä tuotannon tehokkuudella mitattavaa jälkitekollista yhteiskuntaa. Mukautumista edellyttävät pohjoisten alueiden muu maankäyttö, poroelinkeino ulkopuolelta ja erilaisesta kulttuurisesta luontosuhteesta tulevat intressit sekä tehokkuusvaatimusten myötä kasvanut kustannusten nousu ja poronhoidon teknistyminen. Sopeutuminen muutokseen vaikuttaa väistämättä myös siihen, millaisia muutospaineita kohdistuu poronhoitotyötä tekeviin paikallisyhteisöihin ja yhdessä tekemisen tapoihin. Sekä paikallinen ympäristö että elämäntavallinen ja kulttuurinen tausta vaikuttavat siihen, millaisia sopeutumisen tapoja omaksutaan ja miten sopeutumalla onnistutaan säilyttämään tasapaino suhteessa perinteeseen ja sen jatkuvuuteen. (Esim. Heikkinen 2002; Hukkinen ym. 2002; Ruotsala 2002; Magga 2003; Korttesalmi 2008; Pohjola & Valkonen 2012; Komu 2020.)

Poronhoito on elinkeino, joka kiinnittyy vahvasti pohjoisten harvaan asuttujen alueiden perinteiseen elämäntapaan ja kulttuuriin (esim. Heikkinen 2002; Ruotsala 2002; Korhonen 2008; Korttesalmi 2008). Ylisukupolvisen jatkuvuuden ja yhteisöön kiinnittymisen vuoksi poronhoito on muita ammatteja sidotumpi suhteessa yhteisöön. Näin ammattiin muodostuu myös vahva henkilökohtaisesti velvoittava sidos. Heikentynyt taloudellinen kannattavuus ja sen myötä vähenevä poronhoitoa harjoittavien henkilöiden määrä haastaa yhteisöt sekä työnteon ja elämäntavan että kulttuurin näkökulmasta. Tiukentuvat tilanteet ovat sekä murentaneet ja heikentäneet yhteisöllisyyttä että vahvistaneet yhteenkuuluvuuden tunnetta jäljellä olevien ammatinharjoittajien ja perheiden kesken. (Oinas 2011; 2012; 2014; 2018; Pohjola & Valkonen 2012.) Muutosten ja murroksen aiheuttamien paineiden vuoksi on kiinnostavaa tarkastella, mitä mahdollisuuksia perinteiden ja työtapojen myötä tiiviiksi rakentunut yhteisöllisyys voi tuoda poroelinkeino selviytymismahdollisuuksiin pohjoisilla harvaan asutuilla alueilla. Tämän artikkelin tutkimuskysymyksenä on, mikä vaikutus yhteisöllisyydellä on poronhoidon resilienssiin ja mahdollisuuksiin sopeutua ympäristön aiheuttamiin muutosvaatimuksiin.

Yksilön ja yhteisön resilienssi tutkimuksen kohteena

Poronhoitoa koskevan tutkimuksen keskiössä ovat olleet pitkälti poron biologiaan ja eläintieteeseen sekä elinkeinon taloudelliseen kannattavuuteen ja käytännön toteuttamiseen liittyvät kysymykset. Talouden ja elinkeinon harjoittamisen näkökulmasta tärkeitä ovat tutkimukset, joissa tarkastellaan esimerkiksi porolaidunten määrää, kuntoa ja tuottoa, porokannan tuottavuuteen vaikuttavia tekijöitä sekä eri poronhoitomenetelmien vaikutuksia tuottoon ja kustannuksiin. (Esim. Eskelinen 2006; Renko & Sutinen 2006; Horstkotte ym. 2022a.) Porokantaan liittyvät myös petoeläinvahinkoja koskevat tutkimukset ja selvitykset (esim. Sipilola ym. 2005; Kainulainen 2011; Vaarala ym. 2012; Heikkinen & Sarkki 2015; Valkonen 2015) sekä poronhoidon kestävyteen ja elinkelpoisuuteen tulevaisuuden elinkeinona liittyvät tutkimukset (esim. Hukkinen ym. 2002; Heikkinen ym. 2003a; 2003b; Hukkinen ym. 2003; Raitio & Heikkinen 2003). Lisäksi poronhoitoa on tarkasteltu luonnonolosuhteisiin ja muun maankäytön ja poronhoidon yhteensovittamiseen liittyvien haasteiden ja kestävyden (esim. Rasmus & Turunen 2015; Hast & Jokinen 2016; Horstkotte ym. 2022a) sekä poronhoitajien sosiaaliseen tilanteeseen ja hyvinvointiin liittyvien haasteiden näkökulmasta (Heikkinen 2002; Ruotsala 2002; Kaiser 2011; Vaarala ym. 2012, 74; Oinas 2018). Tämä artikkeli paikantuu osaksi poronhoitajien sosiaaliseen tilanteeseen ja hyvinvointiin liittyvää tutkimusta ja syventää tarkastelua erityisesti yhteisöllisyyden ja yhteisön resilienssin näkökulmasta.

Resilienssi on käyttökelpoinen käsite analysoitaessa sekä yksilön että yhteisön selviytymistä kriiseistä ja haasteellisista tilanteista. Vaikeista kokemuksista selviytymistä yksilötasolla tarkastelleen Boris Cyrulnikin (2012) mukaan resilienssi muodostuu ihmisen sisäisen ja ulkoisen todellisuuden, henkilökohtaisen ja sosiaalisen muutoksen välissä ja kietoo nämä kaksi eri puolta yhteen. Resilienssissä ei ole kyse yksilön vahvuudesta tai heikkoudesta, haavoittuvuudesta tai haavoittumattomuudesta, vaan minän sopeutuvuudesta ja kehityskelpoisuudesta. Resilienssin teoriassa kriisiytymisen nähdään tapahtuvan ensisijaisesti yksilön ulkopuolella, ja yksilön tehtävänä on kyetä hallitsemaan tilanteessa syntyviä tunteita. Resilientti yksilö kykenee käsittelemään tilannetta suhteessa omaan persoonaansa ja voimavaroihinsa siten, että suojautuu prosessin myötä kriisin aiheuttamilta musertavilta vaikutuksilta. Näin hän kykenee saavuttamaan riittävän myönteisen mielentilan, jotta säilyttää lannistumat-

tomuutensa ja toimintakykynsä tapahtuneesta kriisiytymisestä huolimatta. (Cyrulnik 2012, 253–257; ks. myös Oinas 2018.)

Resilienssiin eli kykyyn joustaa ja mukautua paineen alla ja selviytyä haasteista murentumatta liittyy ominaisuuksia, jotka voivat kiinnittyä yksilöiden kautta yhteisöön ja kulttuureihin. Pääpiirteittäin näitä ominaisuuksia voidaan kuvata kykyä ajatella positiivisesti ja keskittyä olennaiseen sekä kykyä joustaa uusissa tilanteissa. Haastavista tilanteista selviytyminen vaatii myös sosiaalisia taitoja, järjestelmällisyyttä sekä kykyä joustavuudesta huolimatta noudattaa suunnitelmia sekä taitoa tarttua tarpeen vaatiessa toimeen aloilleen jäämisen asemesta. (Holling 1973; myös Oinas 2018.)

Yksilöinä ihmiset voivat olla resilienssin näkökulmasta hyvinkin erilaisia. Poroelinkeinoon on kuitenkin sukupolvien kuluessa kutoutunut monin tavoin piirteitä, jotka tukevat yksilön joustavuutta ja mukautumiskykyä sekä haasteista selviytymistä nimenomaan työn tekemisen näkökulmasta ja jotka lujittavat yksilöiden välityksellä osaksi yhteisön lujuuutta ja muodostavat yhteisön resilienssin keskeisen perustan. Keskeinen selviytymistä tukeva tekijä on osajaksi kasvaminen ja sen myötä kiinnittyminen osaksi sukupolvien välistä osaajien ketjua. (Ks. myös Heikkinen 2002; Ruotsala 2002; Heikkinen & Sarkki 2015, 99–101.) Yhteisön tasolla voidaan puhua myös sopeutumiskapasiteetista, johon kytkeytyvät poronhoitoon vaikuttavat yhteiskunnalliset ilmiöt, luonnonolosuhteet sekä kulttuuriset kysymykset (Heikkinen & Sarkki 2015, 98).

Poronhoitotyössä keskeistä onkin koko yhteisön resilienssi, kyky mukautua, joustaa ja toimia yhteisön tavoitteiden ja päämäärien suuntaisesti – huomioiden jokaisen yksilöllinen osaaminen, työn vaatimat taidot sekä muut työhön ja yhteisön toimintaan vaikuttavat ominaisuudet. Resilientti yhteisö antaa siinä toimivalle yksilölle mahdollisuuden ja tilaa sopeutua osaksi yhteisöä; yhteisö puolestaan voi hyödyntää jäsentensä erilaisia kyvykkyyksiä ja potentiaalia yhteisön tavoitteiden ja päämäärien kannalta merkityksellisellä tavalla. (Ks. esim. Coates 2015; Sarkki ym. 2016.) Poronhoitotyössä oleellista on myös perheiden, sukujen ja kyläyhteisöjen sukupolvien ja erilaisten muutos- ja murrosvaiheiden myötä muovautunut, elämäntavaksi ja kulttuuriksi kehittynyt yhteisöllisyys, joka parhaimmillaan luo pohjan resilienssille ja muutosvoimavaraisuudelle.

Aineisto ja menetelmät

Artikkelin aineisto kerättiin haastattelemalla poronhoitoa harjoittavia perheitä sekä yksittäisiä poronhoitajia seuraavista kahdeksasta paliskunnasta: Hossa-Irni, Näljänkä, Halla, Kemin-Sompio, Muonio, Lappi, Narkaus ja Alakylä.

Taulukko 1. Tilastotietoja tutkimuspaliskunnista (Maa- ja metsätalousministeriön asetus merkkipiireistä ja suurimmista sallituista poromääristä 450/2010; Paliskuntien tiedot, www.paliskunnat.fi).

Paliskunta	Paliskunnan alueella pidettävien eloporojen suurin sallittu määrä	Paliskunnan osakkaan omistamien eloporojen suurin sallittu määrä	Poronmistajien lukumäärä
Hossa-Irni	3 000	500	71
Näljänkä	2 000	500	57
Halla	2 700	500	57
Kemin-Sompio	12 000	500	160
Muonio	6 000	500	123
Lappi	8 000	500	147
Narkaus	2 000	500	76
Alakylä	5 300	500	105

Aineiston keruu toteutettiin kahden eri tutkimushankkeen aikana vuosina 2012–2017. Molempia hankkeita rahoitettiin Maa- ja metsätalousministeriö maatilatalouden kehittämisrahaston luontaiselinkeinojen ja porotalouden kehittämismäärärahasta.

Haastateltavat valikoituivat osittain harkinnanvaraisesti tutkimushankkeiden poronhoitoa tuntevien sidosryhmien kanssa käytyjen keskustelujen kautta ja osittain lumipallo-otantana ottamalla yhteyttä mahdollisiin haastattelusta kiinnostuneisiin poronhoitajiin ja poronhoitajaperheisiin. Pääosa tutkimusaineistosta kerättiin vieraillemalla haastateltavien kotona. Haastateltavat saivat vapaasti kertoa omia näkemyksiään ja kokemuksiaan tutkimuksen teemoihin liittyvistä kysymyksistä. Näitä teemoja olivat erityisesti poronhoitoon vaikuttavat yhteiskunnan, ympäristön ja yhteisön muutokset

sekä poronhoitajien hyvinvointiin ja perheyhteisöihin liittyvät kysymykset. Yleisenä raamina keskusteluille olivat poroelinkeinoon nykyinen tilanne sekä poronhoidon yhteisöllinen luonne.

Aineistossa on yhteensä 43 haastateltavaa, joista naisia on 20 ja miehiä 23. Haastateltavien tarkkaa ikää ei haastatteluissa kysytty, mutta karkeasti jaoteltuna mukana oli opiskelu- ja ammatinvalintavaiheessa olevia nuoria henkilöitä, nuoria ja keski-ikäisiä lapsiperheellisiä sekä isovanhempi-ikäisiä poronhoitotyötä tekeviä henkilöitä. Lähes kaikki haastateltavat kuuluivat perheisiin, joissa poronhoitoa on harjoitettu useamman sukupolven ajan.

Kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka aineistonkeruumenetelmänä käytettiin keskustelevaa ja kuuntelevaa avointa haastattelua. Poronhoitoalueen tilanteiden moninaisuudesta johtuen haastatteluja tehtiin toimintaympäristöltään sekä maantieteellisesti että kulttuurisesti erilaisissa paliskunnissa. Suurin osa tutkimuksen paliskunnista sijoittuu eteläiselle poronhoitoalueelle ja itärajan tuntumaan, missä petovahingot olivat tutkimushaastattelujen toteuttamisen aikaan voimakkaassa kasvussa. Lähtökohtana on, että elinkeinon ja poronhoitajien tilanteet eriytyvät. Tutkimuksen kohdetta ei voida tarkastella homogeenisena, vaan tavoitteena on tuoda näkyviin myös erot tilanteissa, olosuhteissa ja ratkaisumahdollisuuksissa.

Haastatteluaineistot litteroitiin yleistekstiksi analyysia varten. Koska avoin ja kuunteleva haastattelu tuottaa vahvasti tutkittavien äänellä puhuvaa ja tästä näkökulmasta arvokasta aineistoa pohjoisen kulttuurin erityispiirteistä, analyysimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä grounded theory -menetelmää (ks. esim. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Aineiston jäsentämiseksi ja analysoimiseksi se pilkottiin ATLAS.ti-ohjelmalla artikkelissa käsiteltyjen teemojen mukaan yhteisöllisyyttä sekä yhteisöllisyyden aineellisia, toiminnallisia ja symbolisia kiinnittymiä kuvaaviin katkelmiin.

Näkökulmia poronhoitoyhteisön resilienssiin

Yhteisö ja yhteisöllisyys

Tieteellisen käsitteenmäärittelyn näkökulmasta yhteisöt ja yhteisöllisyys ovat haasteellisia käsitteitä, sillä ne merkitsevät eri ihmisille erilaisia asioita arkisessa keskustelussa ja vaikuttamiseen pyrkivässä retoriikassa.

Yhteisöllisyyden kokemus liittyy perustavanlaatuisesti inhimillisyyteen, ja sen avulla argumentoidaan elämäntapaan ja arvoihin liittyviä päämääriä. Yhteisön ja yhteisöllisyyden käsitteisiin kytkeytyy positiivisia merkityksiä, kuten harmonia, yhteistyö, yhteisyyden tunne ja altruistinen välittäminen muista. Nostalgisessa merkityksessä puhe yhteisöllisyydestä liitetään perinteiseen, menneeseen, hyvään maailmaan, jonka modernisaatiokehitys ja yhteiskunnallinen muutos ovat jollakin tapaa tuhonneet. (Bauman 2001; Bruhn 2011, 29; Saastamoinen 2012, 35–36.)

Poronhoidon näkökulmasta yhteisöllisyys kytkeytyy sekä työn tekemisen toiminnalliseen puoleen että sosiaalisiin suhteisiin. Yhteisöllisyyden kokemuksella voi olla henkilökohtaisella tasolla merkittävä vaikutus poronhoitotyössä jatkamiseen haastavissakin tilanteissa.

Onhan se tietenkin sekivarmasti vaikuttanu, totta kai, ko on kasvanu siinä yhteisössä. Hankala siitä on lähteä pois, ko siinä on niin paljon kaikkea tapahtunu elämän aikana. Totta kai se on vaikuttanu, hyviä ja huonoja asioita. Ei kaikki ole aina hyviä, mitä on tapahtunu, mutta jos jotakin huonoakin tapahtuu, ni kyllä sekin on ainakin omalla kohalla vielä lujemmin vain tuntunu siltä, että pitää jatkaa. (H22)

Yhteisöllisyys on poronhoitotyötä tekevien, poroperheiden, sukujen ja sukupolvien toiminnassa ja kohtaamisissa syntyvä ja rakentuva ilmiö. Pohjoisen alueen kylät ovat usein saaneet alkunsa juuri poronhoitotyön edellyttämästä yhteisöllisestä toiminnasta ja rakentuneet siten alun perin poronhoidon ehdoin ja sitä tukevaksi. (Esim. Heikkinen 2002; Ruotsala 2002; Korhonen 2008; Kortessalmi 2008.)

Jotta yhteisöllisyyttä ja sen potentiaalia muutoksen voimavarana voidaan tarkastella tarkemmin, on pureuduttava ilmiön perusoletuksena olevan yhteisön käsitteeseen. Yhteisöllisyyden tavoin yhteisön käsite on epämääräinen ja monitulkintainen, joten sitä tarkastellessaan tutkijan on tehtävä valintoja ja asetettava reunaehdot omalle tulkinnalleen ja ymmärrykselleen. Tutkimuksessa on teorian tasolla lähdetty liikkeelle siitä, että poronhoitoyhteisö on perinteisen sosiologisen yhteisömäärittelyn tavoin mahdollista mieltää alueellisesti rajattavissa olevana yksikkönä, sosiaalisten vuorovaikutuksien yksikkönä sekä yhteenkuuluvuuden tunteiden ja muiden symbolista yhteisyyttä osoittavien ilmiöiden yksikkönä (Hillery 1955; Bell & Newby 1978, 27–53; Lehtonen 1990, 17; Nivala 2008, 50–51.)

Poronhoitoyhteisö käsittää mainitut yhteisöllisyyden ulottuvuudet, mutta se ei yleisen yhteisöllisyyskäsitteen määrittelyn tavoin tyhjene vielä tähän.

Poronhoitoyhteisöt ovat perheyhteisöjä, sukuyhteisöjä, paikallisyhteisöjä sekä virallisia paliskuntayhteisöjä. Näitä kaikkia kokonaisuutena yhdistää poronhoito, joka puolestaan on pohjoisille alueille rajautuneiden yhteisöjen yhteistä toimintaa. Yhteisöllisyyttä rakentavana ja vahvistavana esimerkkinä tästä on joidenkin paliskuntien tapa hoitaa erotukset koko perheen ja kyläyhteisön yhteisin voimin.

Meillähän on varsinki erotukset semmosia perhetapahtumia, missä koko kylä on sillon, ku se sattuu. Kaikki mahdolliset sinne pääsee, kyllä ne on semmosia perhetapahtumia. (H26)

Paliskunta virallisena, lakisäätöisenä instituutiona toimii sekä lakisäätöisten tehtävien että myös epävirallisten sosiaalisten suhteiden hoitamisen foorumina. Poronhoitoyhteisö on parhaassa tapauksessa voimavara ja tuki niin sosiaalisen kuulumisen, tunnekokemuksen kuin työhön liittyvän toiminnan ja tuloksellisuudenkin näkökulmasta.

Yhteisön seurauksena syntyvän tai syntymättä jäävän yhteisöllisyyden taitekohdassa voidaan ajatella olevan jotakin toiminnallista ja kokemukSELLISTA, joka on yhteisön kaikille jäsenille jollakin tavalla yhteistä. Toiminnassa ja vuorovaikutuksessa syntyvä yhteinen muovaa ryhmäidentiteetin ja synnyttää toiminnallisen yhteisön, ja tietoinen yhteenkuuluvuuden tunne puolestaan luo symbolisen yhteisön. Nämä kaksi erilaista prosessia vahvistavat toisiaan, jolloin konkreettinen toiminta voi johtaa symbolisen yhteisyyden kokemuksen vahvistumiseen ja symbolinen yhteisyyden kokemus puolestaan yhteisten toimintojen ja vuorovaikutusmuotojen kehittämiseen. (Lehtonen 1990, 23–24; Nivala 2008, 50–51.)

Yhteisöllisyys on usein arkipuheessa viite tai merkki toiminnan laadukkuudesta ja jotakin sellaista, jonka positiivisesti latautunut yhteisö omaa mutta joka puuttuu negatiivisvärillisesti latautuneesta yhteisöstä ja sen toiminnasta (Koivula 2010, 22). Lisäksi yhteisöllisyys on jotakin, minkä yksilö kokee henkilökohtaisesti, ja saman yhteisön jäsenillä voi olla hyvinkin erilainen käsitys yhteisöllisyyden tilasta ja olemassaolosta yhteisössään (Nivala 2008, 50–51). Käsitteen arkikielinen väljyys sekä kokemukSELLISUUS tekevät sen jäsenyntyneestä analysoimisesta jossain määrin haasteellista.

Yhteisöllisyys ei siis ole yhteisöön väistämättä ja ehdottomasti kuuluvaa, vaan se rakentuu tai rakennetaan. Yhteisöllisyys ja yhteisöllisyyden tunne voimavarana edellyttää myös asian tunnistamista ja tunnustamista sekä

sen vaikutusten tietoista havaitsemista. Vaikka työn tekemisen tavat muuttuvat vaatimusten muuttuessa ajan myötä, yhteisöllisyys on säilynyt osana poronhoitotyön keskeistä ydintä.

Ei poronhoito ole semmoista, mikä on klikkiytynyt johonkin ja kasvattanut muurit ympärille, ja me pysymme semmoisena niin kuin me olemme olleet sata vuotta sitten. Nehän on sata vuotta sitten hiihtämällä ajaneet ne porot, nyt on mönkijät ja on moottorikelkat. Sitten tullut tämä koti ja ruokinta. Mutta poronhoidon sisin pyssyy samana, ja nimenomaan se yhteisöllisyys, koska sitä ei voida tehdä yksin. (H2)

McMillanin (1996) jaottelun mukaan yhteisöllisyyden kriteereinä voidaan pitää henkeä (*spirit*), luottamusta (*trust*) sekä myös kaupankäyntiä (*trade*) ja taidetta (*art*). Poronhoidon yhteisöllisyyden ja resilienssin näkökulmasta kriteereistä oleellisia ovat henki ja luottamus. Yhteisön henki muodostuu yhteisön jäsenyydestä, jäsenyyden mukanaan tuomasta koetusta turvallisuudesta, yhteisön rajoista ja yhteisöön kuulumisen tunteesta. Luottamus puolestaan kehittyy yhteisön järjestyksen, päätöksentekokyvyn, periaatteisiin perustuvan auktoriteetin ja ryhmän normien rakentamisen kautta sekä yhteisön käyttäessä valtaansa. Luottamuksen rakentuminen edellyttää sosiaalisen järjestyksen luomista sekä rakenteita, joiden kautta informaatiota prosessoidaan päätösten tekemistä varten. Jokaisen yhteisön jäsenen on myös tiedettävä, mitä he odottavat ja voivat odottaa toisiltaan. (McMillan 1996; Nivala 2008, 50–51; Koivula 2010, 22–24.)

Kyllä se varmasti aika ainutlaatuinenhan tämä porohomma on. Ei sitä tämmöstä yhteisöllisyyttä ole missään muussa hommassa. Sehän ei ole aina niinku ruusuilla tanssia, vähän saattaa joskus mennä ajatukset ristiinkin. En tiä, miten muualla, mutta kyllähän täällä on ainaki käyty ne asiat sitte läpi. Jos on törmätty jossaki mielipiteesä, kyllähän ne on pakko sopia. (H22)

Yhteisön jäsenten yhteiset tavat olla hyödyksi toinen toisilleen sekä yhteisölle muodostavat puolestaan yhteisön sisäisen talouden. Mitä paremmin yhteisö onnistuu integroimaan jäsentensä tarpeet yhteisön yhteisiin tapoihin ja hyötyihin, sitä vahvemiksi yhteisöllisyyden tunne muodostuu. Yhteisön jäsenten väliset erot ovat lähtökohtaisesti yhteisön sisäisen taloudellisen vaihdon perusta, ja eroista huolimatta täytyy syntyä kokemus reilusta pelistä. Kun yhteisön sisäinen talous toimii, voidaan kiinnittää huomiota myös ulkoiseen talouteen ja käydä kauppaa toisten yhteisöjen kanssa. (McMillan 1996; Koivula 2010, 22–24.)

Aineelliset kiinnittymät

Aineellisten elementtien merkitystä yhteisöille voidaan katsoa pelkistetysti kahdesta eri tulokulmasta. Aineesta koostuvan materian voidaan ajatella olevan jotakin, jonka päälle inhimillinen vuorovaikutus rakentuu, tai sitä voidaan tarkastella osana ihmisten välistä vuorovaikutusta. Tällöin ihmisten keskinäinen yhdessäolo on myös erilaisten ei-inhimillisten asioiden kanssa olemista. (Lehtonen 2008, 22–29; Nivala 2008, 50–51.)

Yhteisöllisyyden käsitteellistämisen ja analysoimisen näkökulmasta on merkityksellistä, mielletäänkö yhteisöllisyyden muotoutuvan vain inhimillisen kanssakäymisen tuloksena vai katsotaanko siihen kuuluvaksi myös ei-inhimillisiä elementtejä (esim. Nivala 2008, 50–51). Poroeläimen ympärille keskeisesti rakentuvaa poronhoitoyhteisöä ja sen yhteisöllisyyttä tarkasteltaessa jälkimmäinen katsantokanta on mielenkiintoinen ja antaa mahdollisuuden konkretisoida poronhoidon käytäntöjä ja luontosidonnaisuutta yhteisöllisyytenä, joka ei muotoudu tai määräydy ainoastaan siihen kuuluvien ja osallistuvien ihmisten tahdon ja toiminnan tuloksena, vaan siihen vaikuttavat oleellisesti ja sitä osin jopa määrittävät inhimillisiä tekijöitä voimakkaammin ei-inhimilliset tekijät, kuten poron hyvinvointi.

Kovastiki huolettaa, että miten ylheensäki porot pärjää. Ylheensä sanotaan, että poromieshän voipi yhtä hyvin ko poroki sillä. Joka siitä vähänkhän välittää siitä porosta, jos porolla on huonosti asiat. (H21)

Osa näiden tekijöiden rajapinnoista on veteen piirretyn viivan kaltaisia, sillä esimerkiksi paliskunnan tavat ja olosuhteet vaikuttavat siihen, laiduntavatko porot yhteistokissa vai onko tarhaus yleisempi tapa (esim. Heikkinen 2002; Rasmus & Turunen 2015). Joka tapauksessa ratkaisut vaikuttavat tämän tosiasiallisesti aineelliseksi katsottavan elementin kautta siihen, miten yhteisöllisyys rakentuu ja muodostuu.

Se on varmaan isona erona, kun mietithän, että miksi siel jotku palakiset alakaa mennä ihan kuppikunthin, niin tulee niitä, että alethan tarhaamaan poroja ja sitte ku hoijettaan vain sitä ommaa poroa omassa aijassa, niin sitä ei ole semmosta yhteisöllistä vastuuta ennää siitä asiasta. Mutta meilläkin kun on kolome nelijäsossaa poroista tuolla talavitokassa luonnonlaitumilla, niin siellä on vähän kaikkien poroja. Sitä hoijethan yhdessä, vaikka siel on saan ihmisen porot, toistaki saan ihmisen porot. Ja sinne vaikka mennee ykski mies, se on kaikkien poroja hoitamassa. Sieltä sitte tulee se yhteisöllisyys siihen hommaan. (H29)

Ei-inhimilliset tekijät ympäröivät meitä väistämättömästi, mutta niiden kanssa ja niiden keskellä oleminen kielellistyy yleensä vain erilaisten muutostapahtumien yhteydessä (Lehtonen 2008, 13). Poronhoidossa oleelliset muutoksen hetket liittyvät poron käyttäytymiseen ja luonnonolosuhteiden vaihteluun (esim. Heikkinen 2002; Rasmus & Turunen 2015; Horstkotte ym. 2022b; Rasmus ym. 2022; Skarin ym. 2022; Åhman ym. 2022). Näiden kautta aine määrittää yhteisöä ja sen toimintaa sekä väistämättä myös suhdetta muunlaisen aineen määrittämiin yhteisöihin.

Poronhoitotyö tapahtuu pääosin metsä-, vaara- ja tunturimaastoissa, jotka mielletään yleensä jokseenkin muokkaamattomaksi, sivilisaatiolle jollakin tapaa vastakkaiseksi jäsentymättömyydeksi. Metsä on mielikuvissa sivilisaation raja, mutta rajana kuitenkin epämääräinen, muodon ja hallitsematon moninaisuus, jonka tehtävä tässä vastakkainasettelussa on lähinnä saada rakennettu ympäristö näyttämään järkevältä ja järjestäytyneeltä kokonaisuudelta. (Lehtonen 2008, 41.)

Sama hallitsemattomuus, epäjärjestäytyneisyys ja ihmisten määrittämien muotojen ulottumattomissa oleva käyttäytymisen kaava ulottuu myös poroeläimen puolivilliin, luonnonmukaiseen olemukseen. Poronhoidon työympäristö ja työn kohteena oleva poroeläin tuottavat ja muovaavat siten toiminnan ulkopuolisille kuvaa jostakin vieraasta, erilaisesta ja eksoottisesta, jonka logiikka ei asetu tavanomaisen, valtavirtaisen työn ja elämäntavan sääntöihin vaan pyrkii häiritsemään sitä aineellisten ehtojensa välityksellä enemmän tai vähemmän. Arkisia tilanteita poronhoidon sisältä ja ulkoa päin katsottaessa näkemykset voivat poiketa toisistaan konfliktejakin luovalla tavalla.

Tänne valtavasti ihmiset rakentaa muualta Suomesta ja he eivät oo poronhoito-alueelta. Sillon, kun heillä on se kuva kauniista luonnosta, järvimaisemasta ja se mökki tehdään, niin eihän siinä sillon ajatella sitä. Ne porotki tuntuu siinä vaiheessa kivoilta, niistä on kiva ottaa kuvia, kun ne siinä tien reunassa on ja muuta. Sitte iskee se todellisuus vastaan, jos se jää se mökki suojaamatta ja tullee semmonen vahinko, et ne käy sinne kusemassa ja paskantamassa. Siihenkihän on taas luontainen syy. Eihän se poro mee sinne piruuttaan tai ei ne poromiehet niitä aja sinne piruuttaan vaan siinä on se sääskiongelman kesällä, mikä tekee sen, että se on kivaa viilennystä. Niissä ehkä nykyään niitä isoimpia vääntöjä tulee. (H41)

Poronhoitotyön näkökulmasta itse poro sekä luonto ja luonnonolosuhteet ovat ne tosiasialliset aineelliset tekijät, jotka määrittävät tavanomaisen, tutun ja arkisen rajat. Sen sijaan erilaiset rakennetun ympäristön

elementit, kuten kaivokset, metsänhakkuut tai voimalaitosrakentamisen mukanaan tuomat tekoaltaat, ovat vieraita ja häiritseviä tekijöitä.

Kaikki nämä hankkeet, mitä on nyt vireillä Pohjois-Suomessa, nämä vaikuttaa aivan suoranaisesti poroelinkeinoon. Metsätaloushan täällä on ollut se kaikkein pahin, mikä on kaventanut, kun käydään kamppailua yhteisistä perusteista, niin Metsähallitushan se on ollut se, joka on kaikkein eniten vaikuttanut meidän elinkeinoon. Mutta nyt on tullut monta muuta tahoja. (H30)

Kysymys siitä, millaiseen järjestykseen kohdattavat aineelliset asiat arvojärjestyksessä asettuvat, on näkökulmasidonnainen ja sisältää vahvoja intressiristiriitoja. Aine rakentaa siten väistämättä rajoja poronhoitoyhteisön ja muiden paikallisyhteisöjen sekä yhteiskunnan yleisten toimintojen välille. Osa näistä rajoista on yhteisesti sovittavissa ja madallettavissa, osa haastaa toimijoita enemmän. Lopputulemaan vaikuttavat myös paikalliset olosuhteet ja yhteisöjen perinteet sekä yhteisöjen rakentamisen tavat ja ehdot. (Esim. Heikkinen 2002; Ruotsala 2002; Rasmus & Turunen 2015; Hast & Jokinen 2016.)

Aineellistaloudellisesta näkökulmasta tarkasteltuna poro on poronmistajan pääoma. Sillä on kuitenkin suurempi taloudellinen merkitys kuin vain siitä saatavalla rahalla, ja porojen menettäminen voi olla poronhoitajalle kokonaisvaltainen ja kaikenkattava kysymys. Syystä tai toisesta tapahtuva hävikki porokarjassa ei ole poronhoitajalle ainoastaan taloudellinen kysymys, vaan kysymys on työn laajemmasta perustasta.

Ei varmasti ole pelekästään se rahan meno. Siinähän menee periaatteessa kaikki. Jos se on semmonen työ, että sie olet tehnyt sitä lapsesta asti ja olet etuoikeutettu siinä, että olet saanut sitä tehdä ja että se on vielä niin mukavaa hommaa, niin sitte taas vastapainona on se, että jos se tuhoutuu, niin sitte kyllä tuhoutuu se koko elämä sieltä lapsesta asti. (H22)

Karjanjalostuksen, tuotekehityksen sekä kulttuurisen symboliarvonsa kautta poro kantaa mahdollisuutta tuottaa taloudellista tuottoa muutoinkin kuin lihakilona lasketun euromäärän suuruisena. Lisäksi poro on poronhoitajalle tai hänen perheenjäsenilleen usein itseisarvo, joka saateen tunnistaa ja nimetä yksilöllisesti: ”Jokaisenhan minä tunnen oman poroni. Ei niillä nimiä oo, kun muutamalla, mutta naamasta tunnen jokaisen.” (H12)

Poroon, poron hyvinvointiin ja sen menestykseen eläinlajina kiinnittyy myös työhyvinvointiin keskeisesti liittyviä motivaatiotekijöitä.

Poronhoito perustuu siihen, että poronhoitovuosi alkaa keväällä, syntyvät uudet vasat, tulee kesä. Valoa on paljon ja kesän merkityshommat, jotka on mieleisiä, saa sitä uutta pääomaa sieltä ja näkkee, miten on hyötynyt ne porot. Se mieliala nousee aivan hurjasti siinä. Mutta nyt näkee tammikuusta, tämä joului, tämä musta aika. Ensin, kun saa erotukset päätettyä, sitten se lähtee sinne kevääseen menemään, niin siellä tulee sitä kyllästymistä ja väsymistä, kun ei olekaan tienannu ja vähän mennee kaikki tiukille. Mutta sitte taas se uusi alku aina herättää sillon kesällä. Mutta kyllä siinä nyt on sitä väsymistä enempi, ku semmosta kyllästymistä. On, on, ääneenkin puhutaan, että mitä helvetin hyötyä tästä on, että hui kauhee. On vielä näin ja näin monta kuukautta kevääseen. Kun toukokuussa kuitenkin tokka löysetään, ne saavat sen ravinnon luonnosta. Ja se loppuu se ruokkiminen, se loppuu se ruokintakulut ja sitten, jos ne vielä hyvin vasovat, että näkkee, että siitä on ollu jotakin hyötyä siitä ruokinnasta. Niin totta kai se mieliala nousee. (H23)

Poro on vuosisatoja ollut syy ja mahdollisuus elää ja tulla toimeen pohjoisilla alueilla, joissa toimeentulo muiden luonnonvarojen varassa on ollut heikkoa (esim. Ruotsala 2002; Kortessalmi 2008). Nykyisin pääelinkeinoksi muodostunut palkkatyö on pohjoisilla harvaan asutuilla alueilla nuorille perheille jokseenkin epävarma vaihtoehto hankkia toimeentuloa. Poronhoito sen sijaan on monen sukupolven ajan ollut niukka mutta rationaalinen valinta toimeentulon lähteeksi.

Pohjoisten alueiden kyläyhteisöt ovat syntyneet ja rakentuneet useiden sukupolvien ajan poronhoidon varaan. Yhteinen ymmärrys poronhoitotyön tärkeydestä toimeentulon lähteenä on ollut omiaan luomaan työtä kohtaan asenteen, joka mahdollistaa yhteistyön tekemisen sellaisissakin tilanteissa, joissa yksilöiden välillä ei muutoin vallitse paras mahdollinen yhteisymmärrys ja ystävyys. Työvaiheet vaativat yhteistä toimintaa, ja ymmärrys siitä, että jokainen kärsii, jos tähän ei pystytä, hillitsee erimielisyyksien esille nostamista ja konflikteja työtilanteessa. Erimielisyydet eivät välttämättä edes ulotu varsinaiseen poronhoitotyöhön, sillä monet työvaiheet ja toimintakäytännöt ovat pitkien perinteiden muovaamia ja siten yleisesti hyväksytyjä.

Jos jollaki on poroja ja sie oot sen kans, vaikka sie oisit riiossaki, niin kyllä sie kuitenkin pystyt sen kans tekemään ne työt ja olemaan tuola aioila ihan normaalisti. (H22)

Poro elävänä olentona herättää myös tunteita ja emotionaalisia sitoumuksia, jotka kiinnittävät yksilön henkilökohtaiseen vastuuseen toiminnastaan ja teoistaan. Monet huolta aiheuttavat seikat eivät kuitenkaan ole poronhoitotyötä tekevien hallinnassa, vaan huomioon on jatkuvasti

otettava monenlaisia luonnonympäristön aiheuttamia uhkatekijöitä. Tämän kaltainen kiinnittyminen vaatii sisäistä uskallusta ja rohkeutta, joka saattaa jollakin tavalla myös ruokkia itseään.

Poronhoidon ulkopuolelta tarkasteltuna poro merkitsee poronlihaa haluaville ja arvostaville asiakkaille luonnonmukaista, puhtaasti ja ekologisesti tuotettua lihaa. Tätä kautta poro saa taloudellisen ja elinkeinollisen merkityksensä myös poronhoitajan toiminnan kohteena.

Kun se elinkeino ja elanto pitää hankkia poroista, niin joka ikinen poro on hyvin tärkeä. Vaikka se tuntuukin yhteiskunnan mittapuulla hyvin mitättömältä, se sille yksityiselle henkilölle ja yksityiselle perheelle saattaa olla suurikin summa. (H9)

Poronhoidon keskiössä olemisestaan huolimatta poro ei siten voi olla pelkkään tunnearvoon ja emotionaaliseen kiintymykseen perustuva, lemmikkieläintä vastaava kohde, vaan taloudelliset realiteetit on otettava huomioon. Henkilökohtaisesti emotionaalinen suhde voi kuitenkin olla sitovuudeltaan taloudellisia tekijöitä vahvempi.

Ku mä oon oppinu käveleen, ni meil on ollu poroja suvussa pitkään. Sata vuotta. Et se on sieltä tullu, minkä takia siinä ehkä on kiinni. Jos järkisyillä miettii, niin varmaan se ois loppunu jo, mä luulen. Jos ei ne tunnetekijät siellä ois niin vahvasti pelissä. Se ehkä on tehny sen, että on vielä pysyny tässä matkassa. (H41)

Toiminnalliset kiinnittymät

Kaiken keskiössä on itse toiminnan kohde, syy ja edellytys eli poro, mutta yhteisöllisyyden käytännöt muotoutuvat väistämättä aina myös inhimillisten reunaehtojen ja mahdollisuuksien rajoittamina ja mahdollistamina (ks. myös esim. Heikkinen 2002; Heikkinen & Sarkki 2015; Valkonen 2015). Paliskunta sekä paliskunnassa toimivat pienemmät ryhmät ovat paitsi perhe-, suku- ja kulttuuriyhteisöjä myös ennen kaikkea työyhteisöjä, joissa pätevät tästä näkökulmasta tavanomaiset työyhteisöjen tavoitteellisuuden, tuloksellisuuden sekä mielekkyyden vaatimusten lait.

Koko paliskuntahan tekkee tuloksen paliskuntaan. Sielähän tehdään talousarvio. Paliskuntahan on yritys: tehdään budjetti, siellä on määrätty määrä tuloja, ja menot taas pyritään sovittamaan niihin tuloihin, ettei ylitetä tuloja menoilla. Ne menot on kaikki meillä, puhutaan päämaksusta taikka hoitomaksusta ja me maksetaan joka ainoasta vuotta vanhemmasta porosta. Mitä halavemmalla me saahaan tehtyä, taikka järkevimmän saahaan halavimmin tehtyä se työ, sen vähemmän se meille maksaa niisanottua päämaksua, sitä hoitomaksua. Sen

takia se on se paliskunta tärkeä, että siellä pittää käyä apuna, jos ne kerran tarvivat ja meistä on apua, vaikka se ei välttämättä mulle itele tuo. Mutta siihen yhteiseen kassaan me ehkä saahaan sillä, että saahaan onnistummaan joku aita ja saahaan enämpi poroja siihen aitaan ja saahaan sitte niitä hoitomaksuja pienemmillä työkuuluilla. (H25)

Yhdessä toimiminen ja yhteistyön tekeminen on poronhoitotyössä välttämätöntä. Työ pilkkoutuu sekä peräkkäisiin että rinnakkaisiin työvaiheisiin, joiden tekeminen yksin on mahdotonta. Porojen kokoaminen ja kuljettaminen vaativat runsaasti työvoimaa, sillä porot kootaan paliskunnista riippuen jalkaisin tai mönkijöiden tai kelkkojen sekä mahdollisesti myös helikopterien sekä porokoirien avulla yhteen tokkaan, joka koottuna kuljetetaan porojen luontaisia vaistoja ja kulkusuuntapyrkimyksiä myötäillen eteenpäin. (Opas poronhoidon... 2013, 26.)

Yhdessä tekemisen vaatimusta lisää myös se, että rinnakkaisissa ja peräkkäisissä työvaiheissa tarvitaan myös rinnakkaista osaamista yhtäaikaaisesti. Lisäksi työ on luonteeltaan sen kaltaista, että yksin tehdyt virheelliset ratkaisut tai inhimilliset erehdykset saattavat johtaa runsaaseenkin ylimääräiseen työkuormaan esimerkiksi porotokan hajotessa kokoamisvaiheessa. Ennen tokan kokoon saamista virheelliset ratkaisut tai inhimilliset erehdykset voivat johtaa jopa hengenvaarallisiin tilanteisiin, jos yksilötoimijalla ei esimerkiksi ole riittävää osaamista ja maastontuntemusta. Yhteistyössä toimiminen ja yhdessä tekeminen vähentävät tämänkaltaisten osaamispuutteiden, virheiden ja inhimillisten erehdysten vaaraa.

H43: Siinä saattaa joku suuttua, ja ei mittään, porot viiään aitaan ja lähetään. Joku saattaa olla hyvinki loukkaantunu ja lähetään pois ja mennään toisena aamuna, niin tilanne ei ole yhtään muuttunu. Se on saattanu illan aikaan jopa, ko se on yön miettiny, saattanu vielä mennä pahemmaksi.

T[utkija]: Kokee kokeneensa vääryyttä ja olleensa enemmän oikeassa?

H43: Niin ja toinen ei tiiä sitä ollenkaan. Se jatkuu se tilanne vielä toisena päivänä. Saattaa mennä monta viikkoaki siinä, että sitä ei käsitellä. Mutta jos me asutaan kämpällä, me joka ilta mennään sinne kämpälle ja siellä jää siihen nukkumaanpannoon aikaa monta tuntia. Siinä käyään ne päivän tapahtumat läpi kaikki ja saahaan näkemykset, mikä siinä oli vikana ja sovitaan se homma. Pöytä puhistetaan sillai, että keskustellaan, että täsä oli semmonen tilanne ja toinen sanoo, että ei hän tienny sitä. Ko ei sitä siinä, ko vähän kiire toisinaan on, monestiki aikaki kiire on siellä, että se meinaa mennä mynkään se homma. Se on taas joka aamu tavallaan puhas pöytä sitte.

Yhteisen tekemisen vaiheet ja yhteisöllisyyden tarve eivät kuitenkaan pääty porojen aitaan saamiseen, vaan myös sitä seuraavat rahallisen

tuloksen tekemiseen tarvittavat vaiheet edellyttävät paliskuntien toimintatavoista riippuen enemmän tai vähemmän yhteistoimintaa. Osassa paliskunnista lihanleikkaus ja jalostus on aikaa vievä ja työvoimaa edellyttävä vaihe, ja yhteisöllisyys saattaisi tässäkin vaiheessa helpottaa monen nyt yksin toimimaan joutuvan työkuormaa.

Lehtosen (1990, 24–26) määritelmän mukaan toiminta on yhteisöllistä vasta, kun vuorovaikutukseen osallistuu toimijana yksilöistä tavalla tai toisella muodostuva ryhmä, johon ryhmän ulkopuoliset yksilöt tai muut ryhmät voivat olla vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutus on suhteellisen pysyvää ja välitöntä, ja sen kautta muotoutuvat ja määrittyvät jäsenten väliset vuorovaikutussuhteet, yksittäisen jäsenen yksilöllisen käyttäytymisen vapausasteet ja valintavaihtoehdot yhteisössä sekä jäsenten ja ei-jäsenten välisen vuorovaikutuksen säännöt. Jäsenten välisissä vuorovaikutussuhteissa keskeisiä tekijöitä ovat keskinäiset käyttäytymissäännöt, moraaliset sitoumukset, normit, sanktiot ja sisäinen hierarkia. Yksilöllistä käyttäytymistä ohjaa puolestaan poikkeavan käyttäytymisen sieto yhteisön sisällä, ja jäseniä ja ei-jäseniä koskevissa käyttäytymissäännöissä on lähtökohtaisesti eroja. Kokemukset erilaisissa työyhteisöissä toimimisesta tuottavat erilaisia tuntemuksia ja mahdollisuuden vertailla poronhoitotyötä tekevää yhteisöä muihin työyhteisöihin.

H1: Siinä on se tietty yhteys mikä on. Sehän on se poro, minkä eteen tehhään sitä työtä. Ehkä se yhittää sillä lailla enämpi poromiehiä. Muissa työyhteisöissä se on ehkä joku työ. Ei olla niin yhtenäisiä tai niin siinä samassa. Tässä on oikeastaan kaikkien perheet ja koko elämä yhdessä. On se semmonen omanlaisensa, ei sitä oikeastaan voi muuhun työyhteisöön verrata, mikä tässä porohommassa on.

T: Nääks sie sen positiivisena vai?

H1: Joo, mitä mie olen noissa työyhteisöissä ollu, joku on riitasiakin ollu.

Tässäkin on omat riitansa, mutta sitten ko on tositilanne kuiteskin puhalletaan yhteen hiileen.

Yhteisöllisyys viittaakin erityisesti sosiaalisen vuorovaikutuksen ominaisuuteen, tapaan tai toimintaperiaatteeseen. Se voi olla myös idea tai tavoite ja näin ollen ymmärrys määrätystä vuorovaikutustavasta. Yhteisöllisyyteen kuuluvat tosiasialliset vuorovaikutusprosessit sekä mielikuvat näistä prosesseista. Kun jokin ryhmä pyrkii järjestämään olemisensä ja toimintansa vuorovaikutusidean mukaisesti, tapahtuu ryhmässä yhteisöllistyminen. Jos taas tavoite tulee ryhmän ulkopuolelta, voidaan puhua yhteisöllistämisestä. Tavoitteellisuudesta huolimatta kummassakaan tapauksessa ryhmästä ei välttämättä synny yhteisöä, mutta tässäkin

tapauksessa yhteisöllisyys on relevantti tutkimuskohde, sillä se voi esiintyä ideana, tavoitteena tai ymmärryksenä tietystä vuorovaikutustavasta. (Lehtonen 1990, 24–26.)

Poronhoidossa työn tekemisen tapaa määrittää eniten poron käyttäytyminen kussakin ympäristössä. Poron ja luonnonympäristön sekä muun toimintaympäristön yhteisvaikutus synnyttää puolestaan poronhoitokulttuurissa alueittain havaittavat erot, ja elämäntapojen näin erilaistuksessa erilaistuvat myös vuorovaikutuksen tavat. Elämäntapojen erilaistuminen synnyttää lisäksi tarpeen jäsentää omaa erilaisuutta. Näin syntyy kulttuurisia symbolijärjestelmiä, jotka vahvistavat sosiaalisen ympäristön järjestystä ja ilmentävät identiteettejä eli esimerkiksi minä ja me -kategorioita ja niiden perusteluja. (Heikkinen 2002, 186–187.)

Minä ja me -kategorioiden sekä muiden erilaisuutta korostavien kategorioiden väliset jakolinjat eivät noudata virallisia paliskuntarajoja, vaan ne muodostuvat ja murenevat esimerkiksi pitkäkestoisin arvostuksellisin perustein tai lyhytkestoisempien toiminnallisten erimielisyyksien perusteella. Osa erimielisyyksistä syntyy poroelinkeinojen yleisten ja yhteisten haasteiden vaikeutumisen seurauksena, ja osa on yleisinhimillisempiä ihmisen yhteistoimintaan liittyviä: ”No kyllähän se vaikeutumisesta tietenkin tämä johtuu, että niitä kärhämiä on siellä, mutta niitähän on iät ja ajat ollu.” (H42)

Myös yksilölliset tekijät vaikuttavat siihen, miten syntyviä konflikteja kyetään ratkomaan. Poronhoitoyhteisössä kuten missä tahansa työyhteisössä ihmiset ovat erimielisyyden sietokyvyltään, ongelmien ratkaisukyvyltään ja asioiden puheeksiottamisen taidoiltaan ja tavoiltaan erilaisia. Osa ratkaisee konfliktitilanteet ottamalla asiat suoraan puheeksi, osa taas toiminnallisemmin tai konflikteja väistäen.

Kyllä mie olen ollu aina aika herkkä sanomaan. Omasta mielestä ollu päteväki mukamas menemään ja poroja kuljettaan. Sillon ko on menny omasta mielestä väärin, olen saattanu sanoaki, mutta ei nuo nyt ole vielä pahottanneet vissiin isosti mieltänsä. Tai ainaki ovat päässeet yli siitä, että jos on menny moittimhan jotaki. Mutta emmie kyllä ennään nykysin, kyllä mie sen jo ossaan. Olen nähäny, että jos ei tänään, niin sitte kokkeillaan huomenna. Jos ei huomenna, niin sitte enskesänä uuestaan. (H21)

Tässä asiassa voi olla eroja myös paliskuntien välillä. Haastattelujen perusteella ei kuitenkaan voida päätellä, johtuvatko erot yksilöllisistä vai historian saatossa muotoutuneista yhteisöllisistä tai paikallisista tekijöistä.

Poronhoitotyössä tarvittavat taidot ovat moninaisia, ja osa taidoista kehittyy hitaasti vahvistuen koko työuran ajan. Tämä on seikka, joka poronhoitoyhteisössä yleisesti tunnustetaan ja jota arvostetaan sukupolvikokemuksena molempiin suuntiin.

Se on lasten kanssa aina tärkeä etappi, kun ne alkaa tuntemaan oman merkin ja tuo niitä vasan numeroja kesällä. Se on aina hieno asia, kun uus tytär tai poika oppii sen. Se on hienoa, se on niitä hienoimpia hetkiä. (H8)

Iältään heterogeenista yhteisöä sitoo osaltaan yhteen luottamus ikääntyneempien toimijoiden vahvoihin taitoihin ja osaamiseen: ”Isähän oli semmoinen huippuporomies, että sitä arvostettiin laajalla alalla ja mulla piti pentuna jo ruveta yrittämään pyrkiä samalle tasolle. Se oli niinku vähän kisa.” (H31)

Ikäpolvien välille voi syntyä erimielisyyttä esimerkiksi poronhoidon työtapojen ja menetelmien uudistamisen tarpeesta, mutta nuorempien tietoisuus siitä, miten tärkeää ja keskeistä iäkkäämmille karttunut ja itsellä vasta kehittymässä oleva ammattitaito on, saa nuoremmat kunnioittamaan ja arvostamaan iäkkäämpien työpanosta. Tämä kunnioitus ja arvostus ehkäisee ikään perustuvaa syrjintää tehokkaasti ja vahvistaa toimijoiden keskinäistä luottamusta.

Sitähän miettii, että se on niin paljon vanhempi, että eihän siltä enää sillälaila vaaji. Mutta sitte se just se tieto ja taito, niin ei niitä tartte kyseenalaistaa ikinä. (H22)

Siellä pitää olla ihminen, jol on silmää nähä se, jos tulee ongelmia tai ihan mitä tahansa. Et sitä, mitä ei tavallinen, joka ei oo siinä poronhoidossa kiinni, ei nää. (H41)

Iäkkäämpien poromiesten osaamisen tunnustaminen ja vuosien saatossa kertyneen ammattitaidon arvostus vaikuttaa osaltaan myös siihen, miten omaan ammatilliseen tulevaisuuteen suhtaudutaan. Kun osaamisen arvostus on yhteisön normi, se luo myös luottamusta siihen, että oma tulevaisuus osaajana on turvattu. Tämä puolestaan motivoi uuden oppimista ja omaa ammatillista kehittymistä.

Symboliset kiinnittymät

Symbolisena yhteisyys merkitsee jaettuina uskomuksia, tunteita ja subjektiivisia kokemuksia. Yhteisyys perustuu aatteen kaltaiselle ajattelutavalle esimerkiksi maailmankatsomuksesta, poliittisesta, uskonnollisesta, tieteellisestä tai epätieteellisestä asenteesta tai suhtautumisesta johonkin

ympäröivässä maailmassa olevaan asiaan. Symbolinen yhteisö voi toimia toiminnallista yhteisöä riippumattomammin maantieteellisistä rajoista ja yhdistää ihmisryhmiä ennakoimattomammin sekä myös jakaa toiminnallisia yhteisöjä eri ryhmittymiin. Symbolisen yhteisön synnyn taustalla voi olla kulttuurisia, vuorovaikutukseen ja käytäntöihin perustuvia tekijöitä tai ideologisia tekijöitä, jolloin yhteisön koossapitävänä ja uusintavana voimana toimivat ideologiset koneistot. (Lehtonen 1990, 26–27.)

Haastatteluaineistossa poronhoitotyöhön sitoutumista kuvataan työn ja ammatin sekä elinkeinon lisäksi elämäntapana, joka sitoo koko perheen, suvun ja muun lähipiirin yhteen. Elämäntapaan kiinnittyvät myös ne properheissä kasvaneet, joiden päätyö on muualla kuin poronhoidossa.

Joo, aina kävin isälle ja näille isän, varsinkin renkinä. Kesäleikko oli mulle semmoinen mielitapahtuma. Silloin siellä oli aikaa miehilläkin porista. Siellä oli mukava niitä vanhoja kavereita kahtoa, joiden seassa olin kasvanut. (H31)

Äärimmillään tätä sitoutumista kuvataan suoranaisena riippuvuutena, pakkona olla matkassa erotusaidoilla vielä eläkeiässä varsinaisen päätoimisen työn lopettamisen jälkeen. Poronhoitajien yhteisöllisyyttä kuvataan myös vapaa-aikaa siinä määrin määrittäväksi, että poronhoitajien kohdatessa toisensa työn ulkopuolella puhe kääntyy aina poroihin. Poro kuuluu ja on aina kuulunut oleellisesti arkiseen elämään.

Meil on ollu suvussa poroja niin kauan kun sitä vaan voi muistaa. Mulla on ollu merkki varmaan lähestulkoon siitä lähtien, ku oon syntyny. Kyllä se surkialta tuntus luopua niistä poroista. Tavallaan siinä menis harrastus ja osaks työkkin. Kyllä se tärkeä osa on identiteettiä. Kyllä siinä osa, palanen lähtis pois, jos ne porot joutuis pois laittamaan. (H17)

Porot eivät ole pelkkä työ vaan koko elämä, kuvaa eräs haastateltava suhdettaan poroon. Myös suku sitoo poroyhteisöön siinä määrin vahvasti, että eräs haastateltava puolestaan epäilee, että poronhoitotyöstä irrottautumisen jälkeen irrottautuu jossakin mielessä myös koko suvustaan, sillä yhteiset puheenaiheet loppuvat, kun irrottautunut ei enää tiedä, mitä poronhoidossa tapahtuu. Näin voi olla etenkin, jos paliskunnassa erotukset ovat koko perheen ja suvun yhteisiä tapahtumia. Toisaalta tiivis poronhoitoyhteisöön kuulumisen tunne voi rakentaa erontekoa suhteessa muuhun ympäröivään yhteisöön kuulumisen tunteelle.

Kyllä se on ihan eri, kyllä mie tunnen itte sillai. On tässä kylällä muutama kaveri, niitten kans olen tekemisissä, mutta kyllä kaikki elämä, mikä täällä on, kyllä se on just se paliskunta mulle se yhteisö. (H22)

Erontekojen rakentuminen toimii myös toisinpäin. Poronhoitoa koskevassa julkisessa keskustelussa myyttiset ja stereotyyppiset ennakkokäsitykset korvaavat usein poronhoidon ulkopuolisilta henkilöiltä puuttuvan kokemukseräisen tiedon poronhoidosta. Näin syntyy jo lähtökohtaisesti poronhoitoon liittyvien ilmiöiden perusnegatiivinen tulkintaviitekehys. (Heikkinen 2002, 305–306.)

Kun siitä ei puhuta, välillä tuntuu, että ne luulee, että se on jotenkin semmosta jälkeenjäähnyttä. Ei tiedetäkään, minkälaista se oikeesti on. Tai sitten sieltä tulee joku semmonen kanta, että luonnonsuojelijat, että poroja, et se näyttää eläinräkkäykseltä, vaikka eihän se sitä ole. Siinähan pyritään, että erotuksetki saatas mahdollisimman nopeasti ohi ja asiat hoiettua. (H4)

Poronhoitoa koskeva negatiivisen tulkintaviitekehysten keskustelu kärjistyy Heikkisen (2002, 306) tutkimuksen mukaan teemoihin, joita tyypillisesti ovat esimerkiksi olettamat, että porojen liikkeitä ei pyritä kontrolloimaan, poroja saadaan kiinni sattumalta, porot elävät toisten mailla, porojen määrä ylittää reilusti virallisten tilastojen määrän ja poronhoito on valtion kustantama kallis harrastus. Stereotyyppiset käsitykset poronhoitajista puolestaan kärjistyvät käsityksiin siitä, että poronhoitajat ovat rikkaita ja rikastuneet toisten omaisuutta hyödyntämällä, elävät keräämällä peto- ja liikennevahinkokorvauksia, estävät alueen muita moderneja ammatteja kehittymästä tai ovat muusta yhteisöstä tavalla tai toisella syrjäytyneitä, ajelevat kelkoilla ja mönkijöillä metsissä holtittomasti, salametsästävät ja tekevät töitä vain muutamana päivänä vuodessa. Osaan näistä stereotyyppioista ovat törmänneet myös tämän tutkimuksen haastateltavat.

Näihin poromiesten ja muitten välisiin ristiriitoihin: pitäiskö jotenkin enempi kertoa kouluissakin, viiä sitä porotietoutta eteenpäin, minkälaista se on, että niiltä sitten vältyttäis. Kaikki tietäs, että mikä se on ja miten. Et ei se ole mikään paha, eikä kukaan halua kelhen mitään pahhaa, että vasiten viiään porot sinne tien laitaa tai että vasiten viiään mansikkamaahan syömhään ne porot. Ehkä se lisäksi ja se, mistä porotalouskin on lähteny, sitä selventäis. Periaatteessa ihminen on tullu sinne porojen laidunmaille. (H21)

Poronhoitotyön sisältä käsin tarkasteltuna tulkintaviitekehys ja havaittujen ilmiöiden selitykset rakentuvat toisin. Tästä näkökulmasta keskeistä on se, että poronhoitotyö pyritään yleensä hoitamaan mahdollisimman kaukana asutuksesta ja kesällä usein myös öisin porojen rasittumisen välttämiseksi. Edellä esitetyt käsitykset perustuvat osin havaittuihin mutta väärinymmärrettyihin ilmiöihin. Poronhoidon ulkopuoliset eivät ylipäänsä juurikaan näe varsinaista työn tekemistä. Lisäksi he näkevät

yleensä vain muutaman poron kerrallaan ja usein teiden varsilla, koska he itse liikkuvat hyvin vähän tiestön ulkopuolella. Tiet on usein rakennettu porojen luontaisten liikkumisreittien poikki, ja ne pidetään sulana suolalla, joka kiinnostaa luontaisesti poroja. (Heikkinen 2002, 306–307.) Kokonaiskuva poronhoidosta rakentuukin eri tavoin sen mukaan, miten laaja tietoperusta ja ymmärrys tästä luontoon ja luonnonolosuhteisiin tiukasti kiinnittyneestä elinkeinosta tarkastelijalla on ja mistä näkökulmasta tai intresseistä käsin ilmiötä lähestytään.

Lopuksi

Artikkelissa on tarkasteltu poronhoitoon kiinteästi kuuluvan yhteisöllisyyden merkitystä poronhoidon muutoksiin ja murrokseen sopeutumisen näkökulmasta. Keskeisenä viitekehystenä on resilienssin käsite, joka on ymmärretty yksilön ja yhteisön voimavarana ja kykyä joustaa ja sopeutua sekä yhteisön sisältä että ulkoapäin tuleviin muutosvaatimuksiin. Erityisesti on kiinnitetty huomiota siihen, mikä merkitys yhteisöllisyydellä on poronhoidon resilienssille. Yhteenvedona voidaan todeta, että poronhoito ja poronhoidon työkäytännöt rakentuvat vahvan yhteisöllisen kulttuurin, elämäntavan ja toiminnan varaan. Yhteisöllisyyttä ylläpitävät sekä aineelliset, toiminnalliset että symboliset ulottuvuudet, joista jokainen kiinnittää yksittäisen toimijan ja koko yhteisön tiiviisti kiinni muihin toimiin ja jaettuihin arvoihin. Nämä kiinnittymät rakentavat vahvan perustan myös poronhoidon resilienssille sekä kyvylle sopeutua sisäisiin ja ulkoisiin muutosvaatimuksiin ja selviytyä muutosten aiheuttamista haasteista.

Yhteisöllisyys on keskeinen vahvuustekijä poronhoidon resilienssissä. Jotta yhteisöllisyys voisi toimia poronhoidon muutoksen voimavarana tulevaisuudessa, sille on annettava arvostusta ja tilaa ja sitä on tuettava niin poronhoidon sisältä käsin kuin ulkoapäin. Poronhoitoyhteisön yhteisöllisyys on kehittynyt nykyiseen muotoonsa vuosikymmenten ja -satojen saatossa, ja se elää ja kehittyy edelleen. Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että perinteisestä muodosta on vahvimmin jäljellä itse poronhoitotyön toimintaan liittyvä yhdessä tekemisen vaatimuksen mukainen yhteisöllisyys. Tavanomaisesta työn ja elinkeinon logiikastaan huolimatta poronhoitoon kytkeytyy myös kokonaiseen elämäntapaan ja arvomaailmaan liittyviä, yhteisöllisyyttä erityisellä tavalla vahvistavia elementtejä.

Poronhoitotyö edellyttää yhdessä tekemistä, ja tämä yhdessä tekeminen kytkeytyy myös perheen ja sukujen sekä pääsääntöisesti myös ympäröivän yhteisön välisiin sosiaalsiin sidoksiin. Poronhoitoyhteisöön kiinnitytään siten sekä työn tekijöinä että työtä tekevien perheen ja sukujen jäseninä. Kiinnittymispisteet ovat tavanomaista työtä voimakkaampia, ja niistä on vaikeampi irrottautua. Tämä seikka on pääsääntöisesti poronhoitoyhteisön resilienssiä selvästi lisäävä vahvuustekijä, vaikka se toisaalta saattaa tuoda mukanaan voimakkaita henkilökohtaisia painolasteja niille, joille työ syystä tai toisesta käy liian haastavaksi ja jotka joutuvat harkitsemaan sen lopettamista.

Poronhoidon elinvoimaisuuden ja elinkeinona säilymisen ja kehittymisen näkökulmasta on tärkeää, että kuva poronhoidosta osana nykyaikaista pohjoista työ- ja elinkeinoelämää sekä tapaa elää ja tulla toimeen pohjoisilla alueilla ylläpidetään ja vahvistetaan. Poronhoidon leimautuminen pelkäksi menneisyyteen kiinnittyneeksi kulttuuriseksi jäänteeksi ei tue tätä kehitystä, vaikka se näin nähtynä koettaisiin poronhoidon ulkopuolelta mielenkiintoisena ja eksoottisena artefaktina.

Lähteet

- Maa- ja metsätalousministeriön asetus merkkipiireistä ja suurimmista sallituista poromääristä 450/2010.
- Paliskuntien tiedot. Saatavissa: www.paliskunnat.fi [Viitattu 27.2.2023.]
- Saaranen-Kauppinen, A. & A. Puusniekka 2006. Grounded Theory -menetelmästä. KvaliMOTV -Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, Tampere. Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_2_1_1.html [Viitattu 27.2.2023.]

Kirjallisuus

- Bauman, Z. 2001. Community: Seeking safety in an insecure world. Polity, Cambridge.
- Bell, C. & H. Newby 1978. Community studies: An introduction to the sociology of the local community. Allen & Unwin, London.
- Bruhn, J. G. 2011. The sociology of community connections. (2nd ed.). Springer Science, Dordrecht.
- Coates, T. 2015. Understanding local community construction through flooding: The 'conscious community' and the possibilities for locally based communal action. *Geo: Geography and Environment* 2:1, 55–68. <https://doi.org/10.1002/geo2.6>
- Cyrulnik, B. 2012. Ihmeellinen kurjuus. Suom. A. Sevón. Rasalas, Helsinki.
- Eskelinen, M.-L. 2006. Poroporvari: Palveluliiketoiminnan organisoituminen porotaloudessa. Lapin yliopisto, Rovaniemi.

- Hast, S., M. Jokinen 2016. Elinkeinojen yhteensovittaminen – tarkastelussa kaivostoiminta, poronhoito ja luontomatkailu. Teoksessa Mononen, T. & L. Suopajarvi (toim.). Kaivos suomalaisessa yhteiskunnassa. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 86–110.
- Heikkinen, H. 2002. Sopeutumisen mallit: Poronhoidon adaptaatio jälkitekolliseen toimintaympäristöön suomen läntisellä poronhoitoalueella 1980–2000. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heikkinen, H., H. Magga, S. Nevalainen & O. Jääskö 2003a. Kuuluuko sääsken ääni taivaaseen? Poromiesten analyysi poronhoidon murroksista Suomen Lapissa 1900-luvulla. Helsinki University of Technology, Espoo.
- Heikkinen, H., J. Hukkinen, O. Jääskö, A. Laakso, L. Müller-Wille, S. Nevalainen, K. Raitio & N. West (toim.). 2003b. Poronhoidon tulevaisuus: Raportti EU:n RENMAN-hankkeen Kittilän työpajasta 13.–15.8.2003. Helsinki University of Technology, Espoo.
- Heikkinen, H. & S. Sarkki 2015. Ympäristönmuutos, poronhoidon sopeutumiskapasiteetti ja suurpedot. Teoksessa Hiedanpää, J. & O. Ratamäki (toim.). Suden kanssa. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 97–119.
- Hillery, G. 1955. Definitions of community: Areas of agreement. *Rural Sociology* 20:2, 111–123.
- Holling, C. S. 1973. Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review of Ecology and Systematics* 4, 1–23.
- Horstlotte, T., O. Holand, J. Kumpula & J. Moen (Eds.) 2022a. Reindeer husbandry and global environmental change: Pastoralism in Fennoscandia. Routledge, New York.
- Horstlotte, T., J. Kumpula, P. Sandström, H. Tommevik, S. Kivinen, A. Skarin, J. Moen & S. Sandström 2022b. Pastures under pressure: Effects of other land users and the environment. Teoksessa Horstlotte T., O. Holand, J. Kumpula & J. Moen (Eds.). Reindeer husbandry and global environmental change: Pastoralism in Fennoscandia. Routledge, New York. 76–98.
- Hukkinen, J., O. Jääskö, A. Laakso, L. Müller-Willer & K. Raitio 2002. Poromiehet puhuvat: Poronhoidon ongelmat, ratkaisumahdollisuudet ja tutkimustarpeet Suomen Lapissa poromiesten näkökulmasta. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Hukkinen, J., O. Jääskö, A. Laakso, L. Müller-Willer & K. Raitio (toim.) 2003. Poronhoitokulttuurin arvo Suomessa: Haasteet hallinnolle, ohjaukselle ja valvonnalle. Helsinki University of Technology, Espoo.
- Kainulainen, P. 2011. Selvitys petojen aiheuttamien vahinkojen vaikutuksista poronhoidolle ja toimenpiteet padoista aiheutuvien ongelmien ratkaisemiseksi. Lapin liitto, Rovaniemi. Saatavissa: https://paliskunnat.fi/ohjeet_oppaat/Petojen_aiheuttamien_vahinkojen_vaikutukset_poronhoidolle_2011.pdf [Viitattu 27.2.2023.]
- Kaiser, N. 2011. Mental health problems among the Swedish reindeer-herding Sami population in perspective of intersectionality, organisational culture and acculturation. Umeå University, Department of Clinical Sciences Division of Psychiatry, Umeå. Saatavissa: <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:416689/FULLTEXT01.pdf> [Viitattu 27.2.2023.]
- Koivula, M. 2010. Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Komu, T. 2020. Pursuing the good life in the north: Examining the coexistence of reindeer herding, extractive industries and nature-based tourism in northern Fennoscandia. University of Oulu, Oulu.

- Korhonen, T. 2008. Poreroetus: Historia, toiminta ja tekniset ratkaisut. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Kortesalmi, J. J. 2008. Poronhoidon synty ja kehitys Suomessa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Lehtonen, H. 1990. Yhteisö. Vastapaino, Tampere.
- Lehtonen, T.-K. 2008. Aineellinen yhteisö. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Magga, H. 2003. Poronhoidon menetykset ja sopeuttaminen suuriin ympäristömuutoksiin Lapin paliskunnassa 1950-luvulta lähtien. Teoksessa Heikkinen, H., H. Magga, S. Nevalainen & O. Jääskö. Kuuluuko sääsken ääni taivaaseen? Poromiesten analyysi poronhoidon murroksista Suomen Lapissa 1900-luvulla. Helsinki University of Technology, Espoo. 11–78.
- McMillan, D. 1996. Sense of community. *Journal of Community Psychology* 24:4, 315–325.
- Nivala, E. 2008. Kansalaiskasvatus globaalien ajan hyvinvointiyhteiskunnassa: Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys. Snellman-instituutti, Kuopio.
- Oinas, P. 2011. Kylä – turvallinen asuinpaikka? Teoksessa Sarala, P. & L. Suopajarvi (toim.). Lapin tutkimusseura, Vuosikirja XLIX–L, 2009–2010. Rovaniemi. 7–16.
- Oinas, P. 2012. Turvallisuus maaseutuyhteisön asukkaiden arjessa. Teoksessa Kattilakoski M., A. Kilpeläinen & P. Peltomäki (toim.). Yhteisöllisyydellä hyvinvointia ja palveluja maaseudulle. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän Hyvinvointipalvelujen teemaryhmä (YTR). 84–95.
- Oinas, P. 2014. Quo vadis – minne menet poronhoito? Osa 1. *Poromies* 5/2014, 7–9.
- Oinas, P. 2018. Poroperheiden sosiaalinen ja taloudellinen selviytyminen yhteisöllisessä ja elinkeinollisessa murroksessa. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Opas poronhoidon tarkasteluun maankäyttöhankeissa 2013. Paliskuntain yhdistys, Rovaniemi.
- Pohjola, A. & J. Valkonen 2012. Poronhoitajien hyvinvoinnin uhat ja avun tarpeet. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.
- Raitio, K. & H. Heikkinen 2003. Enemmän oma-aloitteisuutta, vähemmän valitusta: Hallinnon näkemyksiä poronhoidon osallistumiseen perustuvien instituutioiden kehittämisestä. Helsinki University of Technology, Espoo.
- Rasmus, S., T. Horstkotte, M. Turunen, M. Landauer, A. Löf, I. Lehtonen, G. Rosqvist & O. Holand 2022. Reindeer husbandry and climate change: Challenges for adaptation. Teoksessa Horstkotte T., O. Holand, J. Kumpula & J. Moen (toim.). Reindeer husbandry and global environmental change: Pastoralism in Fennoscandia. Routledge, New York. 99–117.
- Rasmus, S. & M. Turunen 2015. Suomen poronhoitoalueen lumiolosuhteet ja niiden vaikutukset poronhoitoon. Lapin yliopisto, Arktinen keskus, Rovaniemi.
- Renko, M. & T. Sutinen 2006. Poroja kahta puolen puuta: Tutkimus porotilojen kehityksestä ja toimeentulosta. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Ruotsala, H. 2002. Muuttuvat palkiset: Elo, työ ja ympäristö Kittilän Kyrön paliskunnassa ja Kuolan Luujärven poronhoitokollektiiveissa vuosina 1930–1995. Suomen muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- Sarkki, S., T. Komu, H. I. Heikkinen, N. A. García, É Lépy & V. P. Herva 2016. Applying a synthetic approach to the resilience of Finnish reindeer herding as a changing livelihood. *Ecology and Society* 21:4.

- Saastamoinen, M. 2012. Aikalaiskeskustelua yhteisöllisyydestä. Teoksessa Filander, K. & M. Vanhalakka-Ruoho (toim.). Yhteisöllisyys liikkeessä. Aikuiskasvatuksen 48. vuosikirja. Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. 33–66.
- Sippola, A.-L., H. Nordberg, M. Renko, K. Suopajärvi & T. Sutinen 2005. Petovahinkojen sosioekonominen merkitys porotaloudelle Suomessa – loppuraportti. Arktisen keskuksen tiedotteita 44. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Skarin, A., J. Kumpula, T. Tveraa & B. Åhman 2022. Reindees behavioural ecology and use of pastures in pastoral livelihoods. Teoksessa Horstkotte T., O. Holand, J. Kumpula & J. Moen (toim.). Reindeer husbandry and global environmental change: Pastoralism in Fennoscandia. Routledge, New York. 63–75.
- Vaarala, M., A. Pohjola & M. Romakkaniemi 2012. Poronhoitajien kriisiapujärjestelmää koskeva selvitys. Teoksessa Pohjola, A. & J. Valkonen (toim.). Poronhoitajien hyvinvoinnin uhat ja avun tarpeet. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 67–133.
- Valkonen, J. 2015. Poronhoitoa suurpetoeläinten kanssa: Tietokäytännöt sekä yleisen ja erityisen edun problematiikka. Teoksessa Hiedanpää J. & O. Ratamáki (toim.). Suden kanssa. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 97–119.
- Åhman, B., S. Rasmus, C. Risvoll, S. M. Eilertsen & H. Nordberg 2022. Large predators and their impact on reindeer husbandry. Teoksessa Horstkotte T., O. Holand, J. Kumpula & J. Moen (Eds.). Reindeer husbandry and global environmental change: Pastoralism in Fennoscandia. Routledge, New York. 118–130.